

Stiloul românesc, de la invenția lui Petrache Poenaru la producția industrială din anii 1950–1990*

Petre Crăciun**

Petrache Poenaru, inventatorul Condeiiului portăreț fără sfârșit, alimentându-se el însuși cu cerneală (*Plume portable sans fin, qui s'alimente elle-même avec de l'encre*), s-a născut la data de 10 ianuarie 1799 în comuna Benești, județul Vâlcea. Provenea dintr-o familie de boieri „scăpătați”, ale cărei origini coboară până prin secolul al XVI-lea.

Inginerul care este cunoscut astăzi în lumea întreagă prin invenția sa și-a făcut studiile la Craiova, apoi la Colegiul „Sf. Sava”, din București, unde l-a avut dascăl pe marele Gheorghe Lazăr, cu care avea să fie, peste timp, coleg la aceeași școală.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu l-a atras atât de mult, încât a devenit unul dintre „conțopiștii” săi, adică un adevărat secretar de cancelarie care avea menirea de a redacta documentele oficiale. Petrache Poenaru nu s-a limitat numai la această poziție, el fiind cel care i-a propus lui Tudor Vladimirescu înființarea publicației „Foaia de propagandă”, menită să reflecte și să comunice idealurile revoluției și ale conducătorului său. A fost, practic, prima publicație de propagandă din Țările Române. Sfârșitul revoluției îl găsește la Laibach, trimis de Vladimirescu pentru a-i înmâna un memoriu cancelarului Klemens von Metternich.¹ Prevăzând sfârșitul revoluției, Poenaru a decis să rămână la studii de inginerie și chiar de filosofie la Viena și la Paris.

Inventarea stiloului se datorează unor motive cât se poate de practice, Petrache Poenaru fiind silit să copieze foarte multe cursuri universitare și să susțină o intensă corespondență în țară pentru a solicita sprijin financiar.

„Din cauză că avea foarte mult de scris – de copiat cursurile pe care le audia, numeroasele însemnări ce făcea, precum și corespondența ce

trimitea la protectori, rude și cunoscuți – Petrache Poenaru s-a simțit îndemnat să-și cheltuiască puțin mintea pentru a găsi un mijloc mai ușor de a scrie, fără să mai fie obligat a purta după el, în orice moment, sticluța cu cerneală. După oarecare trudă, tânărul român inventează tocul rezervor, atât de util și de mult răspândit în zilele noastre”, notează istoricul George Potra.²

Extrem de important este faptul că Poenaru nu s-a limitat la inventarea „condeiiului portăreț”. El a avut conștiința unei invenții importante, motiv pentru care s-a adresat autorităților franceze, care, la data de 25 mai 1827, i-au eliberat Brevetul de invenție nr. 3208.³

Practic, el este primul român care a înregistrat pe numele său un brevet internațional de invenție.

Scriitorul și istoricul Alexandru I. Odobescu (1834–1895) a publicat în 1889 o lucrare intitulată *Viața și activitatea lui Petrache Poenaru*, din care cităm: „Petrache Poenaru, fiind student, se ocupa la Paris și cu scorniri în micile industrii practice. Am văzut cu mirare că la 25 mai 1827 el obține de la guvernul francez un brevet de invențiune pe cinci ani pentru un condei purtăreț, fără sfârșit, alimentându-se el însuși cu cerneală, un plume sans fin, portative, s'alimentant d'encre d'elle meme ... Cine știe dacă, pe timpul când în Paris și-a bătut capul să scorească un asemenea condei purtăreț și nesecat de cerneală, nu-și va fi adus aminte de nevoile ce trăgea, în tinerețile sale de calemgui, întingând mereu condeiul în călimara de la brâu”.

Petrache Poenaru a obținut un brevet de invenție și la Viena.

Inventatorul stiloului a revenit în țară și a intrat în vâltoarea unor mari schimbări în

*Alocuțiune susținută la simpozionul omagial „Petrache Poenaru – 150 de ani de la trecerea în eternitate” (2 octombrie 2025, Biblioteca Academiei Române)

**Prof., Uniunea Scriitorilor din România

învățămintul românesc. Deține funcții importante, scrie manuale, ajunge membru al Academiei Române, dar „condeiul portăreț” rămâne pierdut într-o vreme a tinereții universitare.⁴

A trebuit să treacă foarte mult timp până când un american, Lewis Edson Waterman, să breveteze, la 12 februarie 1884, un stilou care avea să intre în producția industrială cu numele său. În numai 15 ani, Waterman Pen Company ajungea să producă 350.000 de stilouri pe an. Era un succes de care Petrache Poenaru nu s-a bucurat niciodată, deși ar fi meritat.

Este trist că nicicând statul român nu și-a propus să producă – fie și numai la un moment aniversar – un stilou după schițele atât de elocvente ale lui Petrache Poenaru.

*

Vreme de un secol după invenția lui Petrache Poenaru, în spațiul românesc nu s-au produs instrumente de scris, toate fiind importate din străinătate.

Apariția pe plan mondial a stilourilor cu rezervor, la sfârșitul secolului al XIX-lea, nu a rămas fără reacție din partea elitelor românești. Cu siguranță, primele stilouri au fost aduse din străinătate, fiind preferate mărcile cele mai cunoscute la vremea aceea: Waterman, Parker, Conklin etc.

Cu timpul, stiloul a început să reprezinte o tentativă și pentru clasa de mijloc, cea care avea posibilități mai reduse din punct de vedere financiar. Pentru a satisface această cerere, au existat două inițiative. Prima a fost apariția celei dintâi fabrici din România care avea în obiectul său de activitate fabricarea stilourilor. Fabrica se numea „Artalith” și a fost înființată la data de 22 august 1932, la Sibiu. A fost, la începuturi, societate în nume colectiv, apoi, în 1937, a devenit societate pe acțiuni, cu obiect de activitate: „fabricațiunea de tocure rezervoare, creioane chimice, articole din bachelită și galalit”.⁵ În 1942 întreprinderea ajungea să producă 33.035 bucăți de tocure rezervoare. O cifră imensă, la drept vorbind, mai cu seamă că erau ani de război.⁶ Studiile noastre au relevat că între „Artalith” și celebra fabrică de instrumente de scris Koh-I-Noor L. & C. Hardtmuth a existat o strânsă legătură, având acționariat comun.⁷ A doua cale pentru a răspunde cererii de stilouri destinate consumului intern a fost cea a micilor artizani, a celor care au luat pe cont propriu

meșteșugul reparării, dar și al confecționării stilourilor-unicat, nu de puține ori, la comandă. Corpul acestor stilouri era din celuloid și era realizat la strung, iar accesoriile și penițele erau importante din Germania, Austria sau chiar mai de departe.

Am scris pe larg în volumul meu despre o celebră familie cu origini austriece: Radu Tvers și Ferdinand Mircea, fiul său.⁸ Multe decenii cei doi au confecționat sau au reparat stilouri.

Iată mărturia lui Ferdinand Mircea Tvers despre începuturile acestui meșteșug în București: „În perioada războiului, bunicul meu și copiii se ocupau de vechea lor afacere. La un moment dat, ai mei au cunoscut un evreu, Karseli (n.n.: nu i se cunoaște numele întreg), care se ocupa de comerțul cu stilouri. El este cel care avea nevoie de mână de lucru pentru confecționarea, la strung, a stilourilor-unicat, din celuloid, care erau vândute de Karseli pe stradă sau la comandă. Au trecut la noul meșteșug frații mai mari ai tatălui meu: Cristean, Iacob, Carol și Gheorghe Tvers. Tatăl meu, Radu, (născut în 1929) a fost și el cooptat în această activitate meșteșugărească. Karseli era cel care aducea penițele din Germania și care îi aproviziona pe ai mei cu materii prime pentru confecționarea stilourilor”.⁹

Au existat astfel de artizani și în alte orașe. Există mărturiile timișoreanului Anton Johannes Braun, fugit din România în 1977, când avea 36 de ani. Anton face parte din familia Braun, care în 1896 a înființat la Timișoara atelierul de luterie „A. Braun”. Acesta își amintea că tatăl său „știa să facă de toate, de la stilouri, la papuci de gumă pentru plajă. Ce fac acum chinezii făcea atunci tata”.¹⁰

Producția industrială de stilouri în România

Istoria celebrei fabrici de stilouri de la Sibiu, cunoscută de toți sub denumirea de „Flaro” („Flamura Roșie”) putem spune că începe cu 100 de ani în urmă.

La data de 18 decembrie 1922 își începea activitatea o mică fabrică numită „Gratioza”. Actul de înființare este oficializat prin decizia Tribunalului Sibiu, de la 5 iulie 1923, prin care se specifică „înregistrarea în registrul firmelor sociale a următoarei firme: Fabrica de articole de hârtie Gratioza Mill Pantle și Comp, societate în nume colectiv, cu sediul principal în Sibiu, ai cărei asociați sunt Iulius Grünberger, fabricant,

Fig. 1. Modele produse de celebra fabrică de stilouri „Flamura Roșie” din Sibiu

domiciliat în Viena..., Richard Rieger, fabricant, Laonhard Pantle, comerciant, și Carol Neumann, comerciant, domiciliați în Sibiu”.¹¹ Obiectul de activitate era format din „plicuri, hârtie de scrisori și altele”.

În 1925 „Gratioza” se transformă în societate anonimă, cu denumirea „Gratioza Mill Pantle SA”, cu sediul în strada Râuri nr. 12 și cu un capital social de 12 milioane lei împărțit în acțiuni egale de câte 1000 de lei. Din Decizia Tribunalului Sibiu din data de 9 decembrie 1925, aflăm că erau nouă acționari, dintre care doi erau cetățeni străini.¹²

În perioada interbelică, fabrica „Gratioza” a ajuns furnizor al Casei Regale a României pentru produse de corespondență (plicuri etc.).

Anii de război au fost destul de dificili și pentru „Gratioza”. Documentele fabricii vorbesc de greutate în vânzarea mărfurilor și în recuperarea banilor de la clienți. Numărul de muncitori crește la 350 în 1942, apoi scade la 296 în anul 1944, firesc pentru situația determinată de anii de război. Cu toate acestea, capitalul firmei crescuse la 40 de milioane lei.

Naționalizarea fostei fabrici „Gratioza” a survenit în 1948, când aceasta a fost comasată cu o altă întreprindere din Sibiu, „Deropa”, naționalizată cu puțin timp înainte. „Deropa” fusese înființată la data de 1 februarie 1932, în același an cu întreprinderea „Artalith”. Obiectul societății era: „producerea de hârtie imprimată pentru reclame și stativele corespunzătoare, șervețele de hârtie, covoare din hârtie, precum și toate tipuri-

le de hârtie parafinată”. Numele dat noii entități a fost Întreprinderea Industrială de Stat „Flamura Roșie”. Acesta era începutul celebrei fabrici „Flamuro”.

Un moment extrem de important în istoria stiloului românesc este comasarea cu „Flamura Roșie”, în 1950, a societății „Artalith”, care fusese deja naționalizată. În acest mod, producția de stilouri și de alte instrumente de scris (care era specialitatea întreprinderii „Artalith”) a intrat și în obiectul de activitate al „Flamurei Roșii” (Fig. 1).

În anul 1954 Întreprinderea „Celuloidul” din Reșița, care producea articole din bachelită, se desființează. Utilajele și producția lor (posibil și o parte dintre muncitori) sunt preluate de „Flamura Roșie”.

Întreprinderea crește odată cu comasarea, în 1955, a întreprinderii AMIT București, care producea accesorii pentru industria textilă (spete, ccleți etc.). În 1958 are loc ultima comasare, cea cu Întreprinderea „Orlali”, din Orlat, care fusese înființată în anul 1925, cu capital străin. Inițial, producea plăci din galalit, apoi, după 1948, se profilează pe nasturi din același material.

Primele stilouri care poartă marca „Flaro” au început să fie produse chiar în primul plan cincinal (1950–1955). Ele sunt numerotate în ordine crescătoare, plecând de la modelul inițial, marcat „Flaro”. Există o serie de 11 stilouri numerotate astfel.¹³ Potrivit cercetărilor noastre și mărturiilor foștilor lucrători de la „Flamura Roșie”, părțile componente ale acestor prime stilouri românești

erau importate din Germania și asamblate/marcate la Sibiu. Inclusiv penițele erau de import. Aceste prime stilouri românești sunt aproape identice, singura deosebire fiind numărul de catalog de la 1 la 11. Probabil după contopirea cu Întreprinderea „Celuloidul” din Reșița, în 1954, la „Flaro” au început să fie produse o serie întreagă de stilouri din acest material foarte spectaculos.¹⁴ Până în acest moment, eu însumi am descoperit mai multe modele numerotate: „Flamura Roșie 42, 43, 45, 46” și „Flaro 60”. Sunt stilouri frumoase, cu pattern-uri diferite, în funcție de culoarea celuloidului utilizat. Unele dintre aceste modele au fost marcate pentru a fi utilizate în anumite ocazii. De exemplu, modelele „Flamura Roșie Sibiu 42 și 43” au fost personalizate uneori cu textul „Festivalul Mondial 1953”¹⁵ sau „Trăiască 1 Mai”.¹⁶ Ultimul model din această serie a stilourilor din celuloid este „Flaro 60”, apărut chiar în anul care este indicat de numărul să spunem „de catalog”, deși un astfel de document nu a existat niciodată. Anul 1960 este și ultimul în care la „Flamura Roșie” se produceau stilouri din celuloid lucrate la strung.

În 1961 intra pe piață cel mai cunoscut model al întreprinderii, „Flaro 61”. Începea o nouă epocă și pentru producția de stilouri. La „Flaro” fusese creată o secție specială pentru stilouri și fuseseră încadrați proiectanți care gândeau viitoarele apariții. Productivitatea creștea în mod spectaculos, iar noile modele erau mai ieftine, mai ușor de întreținut și mai puțin sensibile. Cele din celuloid se știe că dacă stăteau în apropierea unei surse de căldură se deformau.

Modelul cu care fabrica de pe strada Râuri a marcat trecerea la o nouă epocă a fost „Flaro 61”, cu cele două variante: „Flaro 61 S” (cu corpul din plastic turnat) și „Flaro 61 C” (cu corpul și capacul din celuloid). Sistemul de încărcare s-a schimbat și el, stiloul având convertor. Este stiloul care s-a produs cea mai lungă perioadă de timp, practic până la revoluție și chiar un timp scurt după aceea. Și la ora actuală cele mai multe exemplare care se găsesc pe piață sunt ale acestui model.

În perioada de glorie, „Flaro” producea circa 1.2 milioane de stilouri diferite pe an.¹⁷ „Flaro 61 S” este în majoritatea cazurilor negru, cu capacul și corpul din plastic. Există și versiuni color (verde, albastru, gri, burgundy etc.). La acest model impresionează foarte mult versiunea „61 C” (celuloid), care face, practic, trecerea de la vechea

epocă a stilourilor din celuloid la cea a plasticului turnat. Există o multitudine de nuanțe, de culori, de pattern-uri ale acestei variante.¹⁸ Sunt foarte spectaculoase și extrem de căutate astăzi de către colecționari.

„Flaro Super”, cu încărcare cu piston și fereastră de vizitare fragmentată (oarecum ca la Montblanc 149) a fost proiectat în anul 1962, numindu-se în documentația tehnică pe care am studiat-o „Flaro 62”. Este un stilou foarte frumos, cu extremitățile rotunjite și clipsul care pleacă plonjat din partea de sus a capacului.

Un alt model produs în anii '60 a fost vestitul „Pionier”, cel mai mic stilou fabricat de „Flamura Roșie”, pentru uzul școlarilor mici (9,5 cm). Sistemul de încărcare era reprezentat de o pipetă din PVC de calitate destul de bună, rezistând până în ziua de astăzi. A fost primul stilou pentru elevi realizat la „Flaro”, fiind urmat de alte modele în anii următori. Și acest model s-a produs într-o serie diversă de culori.

Modelul „Flaro Senior”, extrem de greu de găsit astăzi, a fost proiectat în octombrie 1966, intrând în producție după această dată.

La sfârșitul anilor 60 a intrat în creație și au fost produse primele exemplare ale vestitului stiloului „Flaro Dacia”.

Până în 1970 a mai fost produs și modelul „Record” (asemănător cu „Flaro 61, încărcare prin pompă PVC, la fel ca „Pionierul”). Tot atunci a fost realizat și pus în producție și stiloul „Flaro Școlar”, care are o linie foarte asemănătoare cu cea a lui „Flaro 61”, peniță detașată și încărcarea prin convertor. Era gândit a fi folosit de școlarii mai mari, care treceau de etapele „Pionier” și „Pionier 70”.

Cu siguranță, în 1970 a fost produs „Pionier 70”¹⁹, tot un stilou pentru copii, de data aceasta cu peniță semi-îngropată, așa cum solicitaseră merceologii care făceau comenzi de stilouri. Noua variantă de „Pionier” este ceva mai mare (10,5 cm) și are același sistem de încărcare. Nu mult după apariția acestui model a fost conceput „Flaro Minor”, tot un stilou pentru elevi. În această decadă, a fost produs și „Flaro Cabinet”, un model care valorifica linia lui „Flaro 61”, realizat pentru funcționari.

Cel mai târziu în 1970 a intrat în producție un alt model de succes al întreprinderii, „Flaro Vega”.²⁰ Era un stilou cu mai multe variante: „Vega

S” (cu corpul și capacul turnate în plastic), „Vega SM” (capac metalic și corpul din plastic) și o variantă mai rară: „Vega CM” (capac metalic și corpul din celuloid).

Stiloul „Flaro Mercur” (cu piston) era deja în producție în anul 1970, documentația fiind realizată în 1969. Tot în această decadă, au fost proiectate modelele „Flaro Alcor”, „Flaro Lux” și „Flaro HELIOS”. Cum astfel de modele nu se găsesc în colecții, este posibil ca ele să nu fi intrat în producție niciodată. Tot un stilou enigmatic este „Flaro Orion”. El a fost proiectat în 1976, de inginerul Nicolae Sirbu.

Perioada 1971–1980 este una cu multe modele noi, dovadă că proiectarea și creația lucrau din plin, încercând să acopere o gamă cât mai largă de solicitări.

Unul dintre primele stilouri produse în această perioadă (1971–1972) a fost „Flaro Astra 101”, realizat și numit așa pentru a aminti de Societatea sibiană „Astra”. Acesta este modelul de lux care a fost personalizat cu textul „Flamura Roșie – 50 de ani”, în anul 1972–1973, când întreprinderea aniversa o jumătate de secol de existență.

Un alt stilou de birou produs la „Flamura Roșie” a fost „Flaro Caligraf”, în anul 1972. Este o versiune mai modestă a modelului „Cabinet”, realizat din materiale de mai slabă calitate.

„Flaro Sirius” (cu piston) a intrat în producție în anul 1974. A fost un stilou foarte apreciat pentru calitățile sale, ca urmare a faptului că ambele aveau rezervorul foarte mare, „Sirius”-ul chiar mai mare.²¹

Un model care seamănă foarte mult cu „Astra 101”, fiind produs aproximativ în aceeași perioadă este „Flaro Neptun”, care a intrat pe piață în 1976. Diferența este că „Neptunul” are accesoriile cromate, nu aurite cum sunt cele de la modelul de lux.

În același an au mai intrat în producție stilourile „Uranus” (cu convertor), „Student” (cu piston) și „Tera”.

„Selena M” (cu convertor) a fost produs prin 1978. În același an au mai fost produse stilourile „Flaro Pescăruș” (pentru elevi) și „Flaro Select”, un stilou elegant, de calitate superioară.

În 1979 au intrat în producție „Flaro Olimp”-ul (cu piston), „Flaro Selena SP” și „Flaro Diamant”.

În perioada 1981–1989, au fost duse mai departe unele dintre modelele cele mai solicitate, iar aici sunt pe primele locuri „Flaro 61”, „Flaro Vega”, „Sirius” etc. Au apărut și modele noi, dar mult mai puține decât în deceniul anterior. Unul dintre aceste modele este „Flaro Saturn”, apărut în 1980.

În 1981 a fost pus în producție modelul „Flaro Selena S”, foarte asemănător cu „Flaro Selena M”, noua variantă fiind realizată din plastic.

În 1983 au fost proiectate două noi stilouri școlare: „Pescăruș 2” și „Pionier 2”, o reproiectare a lui „Pionier 70”, care nu se mai putea numi la fel în anii ’80. Sunt stilouri de dimensiuni mici (10,5 cm), cu piston, și cu o formă ceva mai modernă.

În perioada anilor ’80 au fost proiectate și puse în producție mai multe modele de stilouri din plastic, uneori cu accesorii metalice. Au o linie simplă, uneori chiar simplistă, dorindu-se o rupere de linia tradițională a stilourilor din anii ’70. O caracteristică a acestor stilouri este faptul că nu mai au marcat numele modelului pe corpul stiloului. Doar penița este inscripționată „Flaro”.

Până la revoluție au mai fost proiectate și produse modelele: „Flaro Coral” (în 1987), „88 S” (în 1988), „S 201”, „S 202” și „Elev” (în 1989).²² Sunt modele din plastic, nebrenduite, care pot fi atribuite firmei „Flaro” numai de către un bun cunoscător al modelelor produse de întreprinderea sibiană.

Producția de stilouri de la „Flamura Roșie” a fost influențată, în ultimii ani ai comunismului, de unele împrejurări greu de bănuț astăzi.

La data de 26 ianuarie 1988, Nicolae Ceaușescu, președintele României, împlinea 70 de ani. Cu destul de mult timp înainte, conducerea de partid a solicitat întreprinderii să fie reluată producția stiloului „Dacia”, pe corpul căruia avea să se graveze semnătura șefului statului.

Tot în a doua parte a anilor ’80, când înceuseră lucrările la Casa Poporului, la „Flamura Roșie” s-a constituit un grup de creație care avea sarcina de a lucra la proiecte pentru instrumentele de scris ce aveau să ajungă pe birourile din noul și giganticul monument.

„Flaro Dacia”, singurul stilou românesc cu peniță de aur – „stiloul guvernamental”

Cel mai rar și mai scump stilou produs vreodată în România este „Flaro Dacia” (Fig. 2), numit de mine „stiloul guvernamental”.²³

Fig. 2. Stiloul de lux „Flaro Dacia”

A fost realizat la inițiativa ministrului Industriei Ușoare, Alexandru Sencovici, care era prieten cu directorul „Flaro”, inginerul Silvestru Mureșan, pe care l-a însărcinat să producă un stilou de protocol.

Stiloul a fost proiectat în totalitate la „Flamura Roșie”, inclusiv penița din aur, marcată „FLARO – 14 k – OSMIU – ROMÂNIA”. Avea 0,91 gr. aur și fusese produsă în Elveția.

Partea de creație pentru „Dacia” a fost realizată în 1969 și, probabil, prototipul a fost gata în 1970. Potrivit unui articol din ziarul „Scânteia” din 1970, „Flamura Roșie” se pregătea să producă acest stilou în 1971. Am văzut dintr-un alt document pus la dispoziția noastră de Banca Națională a României că pentru anul 1971 era prevăzut a se realiza 1000 de bucăți armături aurite pentru acest model de stilou.²⁴

Modelul „Flaro Dacia” a fost oferit în condiții de protocol unor oaspeți străini. Aceste exemplare aveau inscripționat cu folie de aur numele țării, „ROMÂNIA”. Un astfel de exemplar a fost recuperat de mine din Bulgaria, existând informația că a fost oferit de Nicolae Ceaușescu omologului său bulgar, Teodor Jivkov.²⁵

Ideea reluării modelului „Dacia” a revenit în 1988, când președintele Nicolae Ceaușescu aniversa 70 de ani. Atunci au fost produse un număr foarte limitat de exemplare, de data aceasta cu semnătura olografă a lui Ceaușescu pe corpul stiloului. Extrem de puține exemplare au fost imprimate cu semnătura lui Nicolae Ceaușescu, unul fiind în colecția mea.

Un număr foarte mic de stilouri „Dacia” a ajuns și pe piață, vândute în cutii albe, cu colțurile rotunjite, foarte elegante pentru acea vreme. Cu siguranță că acestea sunt cele care nu au niciun înscris pe corpul lor. O astfel de cutie descoperită de mine ne relevă și prețul de vânzare al stiloului, care era de 338 lei.

În anul 1977 a fost realizată și o variantă populară a acestui model de lux, numită „Flaro Titan”. Modelul pentru intern păstra linia celebrului stilou „Flaro Dacia”, dar era dotat cu accesorii cromate. Pe inelul de la baza capacului scrie „FLARO TITAN”, iar plăcuța din extremitatea de sus a capacului lipsește.

Stiloul costa 85 de lei, mult sub prețul de 338 de lei al „Daciei”.

„Flamura Roșie” din Sibiu nu a fost singurul producător de stilouri din România.

La București a existat, în anii 50, o întreprindere care s-a numit „Drum Nou”, având în obiectul său de activitate și producția de stilouri. Aici au fost realizate câteva modele de stilouri, printre care „București IAT”, „D.N. Favorit” și „D.N. Student”.

Întreprinderea Locală „Drum Nou” și-a continuat existența independentă până în anul 1964, când, împreună cu alte industrii locale („Precizia”, „Armătura” și „Răsăritul”), formau o nouă întreprindere numită „Metalurgica”.²⁶

Un adevărat competitor chiar pentru „Flamura Roșie” a fost Întreprinderea de Industrie Locală Județeană „Arhimet” Sibiu.

Modelele lansate pe piață de „Archimet” sunt: ACM „Cibin” (prima parte a anilor '60), MACO „Jupiter” (aceeași perioadă), MACO „Rândunica” (1968, cum putea vedea pe ambalajul acestui model), MACO „Junior” (sfârșitul anilor '60), MACO „Diplomat” (cu trei variante) și ACM „Terra” (apărute în anul 1971), MACO „Emmy” (apărut între anii 1970-1971), ACM „Gigant” și ACM „Ghiocel” (stilou pentru elevi) – ambele apărute în anul 1972.

Mai există două stilouri pentru copii, de dimensiunile „Pionierului” de la „Flaro” – ACM „Minior” și MACO „Păltiniș”, apărute probabil tot prin anii 1970 – 1972.

Prin Decretul nr. 220 din 14 iulie 1977 al Consiliului de Stat al României, unitățile cu activitate de producție industrială din subordinea consiliilor populare județene și al municipiului București au trecut în subordinea unor întreprinderi, centrale industriale și unități asimilate acestora. Așa se face că „Archimet” Sibiu a fost înglobată de „Flaro”.²⁷

Un ultim centru de producție descoperit de mine este Întreprinderea „Napochim” Cluj Napoca

sau „Chimica Cluj”, cum mai este denumită. Această întreprindere, care era cunoscută pentru producția de tocure de scris, penițe, accesorii de birou, a realizat și câteva modele de stilouri, în anii 50-60: „Carpați”, „Someș”, „Dacia”, „Albatros” și „Selena”. Primele două sunt stilouri din celuloză, foarte frumoase, comparabile cu modelele „București IAT” sau „Flaro 42, 43, 45, 46 și 60”.

De-a lungul cercetării mele, am documentat producția industrială a 74 de modele diferite de stilouri, dintre care 55 numai la „Flaro”. Nu am inclus aici stilourile realizate de micii artizani.

Producția industrială de stilouri a dispărut treptat, mai întâi la București și Cluj, unde s-au realizat relativ puține modele de stilouri, apoi la Sibiu. După 1990 a încetat să mai producă stilouri și „Flaro”, întreprinderea care dominase vreme de 40 de ani piața românească de stilouri. Ultimul director al fabricii dinainte de 1989, inginerul Lucian Ghindea, mi-a făcut mărturisirea că producția românească de stilouri a fost oprită din cauza concurenței mărfurilor din import, îndeosebi a celor chinezești.²⁸

Note

1. George Potra, *Petrache Poenaru. Ctitor al învățământului din țara noastră*, București, Editura Științifică, 1963, pag. 1.

2. *Ibidem.*, pag. 42.

3. Brevetul a fost eliberat de Ministerul de Interne al Franței – Direcția Generală a Comerțului și Manufacturilor.

4. Petre Crăciun, *Istoria și catalogul stilourilor românești*, București, Editura Zorio, 2022, p. 15.

5. Ing. Mircea Popeanoș și colectiv, *Oameni și fapte. 50 de ani de existență a fabricii Flamura Roșie Sibiu 1922 – 1972*, Monografie, Sibiu, p. 27.

6. *Ibidem*

7. Crăciun, *Op. Cit.*, p. 25.

8. *Ibidem*, p. 17-22.

9. *Ibidem*, p. 18.

10. Adevărul”, 15 aprilie 2013 (https://adevarul.ro/locale/timisoara/povestea-instrumentelor-braun-inceput-timisoara-1_516b86cd053c7dd83f0c0fa1/index.html).

11. Ing. Mircea Popeanoș, *Op. Cit.*, p. 11.

12. *Ibidem*, pag 12.

13. 11 există în colecția mea și în alte colecții particulare. Există posibilitatea ca seria să fie chiar mai mare.

14. Americanul John Wesley Hyatt (1837–1920) este considerat inventatorul celulozului. În 1869–1870, Hyatt a descoperit că nitroceluloza (numită atunci „piroxilină”), amestecată cu camfor, dă un material solid, prelucrabil și

elastic. El a brevetat procesul în 1870. Ulterior, a fost foarte mult utilizat în industria instrumentelor de scris.

15. Dedicat Festivalului Mondial al Tineretului care a avut loc în 1953, la București.

16. Dedicat aniversării Zilei Internaționale a Muncii.

17. Crăciun, *Op. cit.*, p. 70.

18. Eu însumi am descoperit 20 de pattern-uri ale acestui model.

19. Proiectat în anul 1968.

20. A fost proiectat în anul 1968.

21. Modelul „Sirius” a fost proiectat tot de inginerul Nicolae Sirbu, cel care a creat modelul „Astra 101”.

22. Descrierea acestor modele poate fi găsită în Catalogul din volumul *Istoria și catalogul stilourilor românești*.

23. Crăciun, *Op. cit.*, p. 59-64.

24. Memoriu justificativ privind necesarul de aur fin pentru anul 1971, întocmit de I.I.S. „Flamura Roșie” Sibiu (Arhiva BNR, Direcția Valutară și Metale Prețioase, dosar 12/1971, f. 411 – 413).

25. Crăciun, *Op. cit.*, p. 162-166.

26. Memorandum pentru admiterea la tranzacționare a acțiunilor Metalurgica S.A. - <https://m.bvb.ro/info/Raportari/MECA/MECA-METALURGICA%20SA%20BUCURESTI%20MEMORANDUM.pdf>.

27. Crăciun, *Op. cit.*, p. 78-83.

28. *Ibidem*, p. 69.